

resmini toprağa ait vergilerle birlikte vermeye devam ederdi. Tahrir yapılip toprak kendi üzerine kaydedilirse o vakit bennâk resmi ödemekten kurtulur, çift veya nîm çift resmini, yetiştirdiği mahsulün öşürünü verirdi. Toprağı olmayan konar göçer yörüklerin evli olanları da bennâk kaydı ile belirtilir, bunlardan da takdir edildiği miktarda bennâk resmi alınır. Öte yandan herhangi bir âfet sebebiyle çiftini bırakmak zorunda kalan rayıyetin yeri sipahi tarafından bir başkasına verildiğinde ondan sadece bennâk resmi istenirdi.

Fâtih kanununa göre bennâk resmi üç hizmet karşılığı bir vergi sayıldığı için 6 veya 9 akçe idi. Şüphesiz 6 akçe caba, 9 akçe ise ekinli bennâk için takdir edilmişti. Ancak bu üç hizmetin neler olduğu konusunda bir açıklık yoktur. Bennâk resmi her yerde aynı değildi ve ayrıca asırlara göre de bazı farklılıklar göstermekteydi. Bolu kanununa göre caba bennâk 6 akçe, çiftli bennâk 12 akçe verirdi. Ordu yöresinde XV. yüzyılın ikinci yarısında, eş anlamda kullanılan ekinli ile bennâkten 13 akçe, cabadan ise 8 akçe alınır. XVI. yüzyılda ekinli bennâkten alınan vergi 18'e, cabadan alınan vergi 13 akçeye yükselmisti. Paşa livâsında 1455'te bennâk resmi 10 akçeydi. XV ve XVI. yüzyıllarda Batı Anadolu ve Trakya kesiminde genellikle caba bennâkten 9 akçe, ekinliden 12 akçe alınıyordu. Fakat bazı sancaklarda bu ayırım mevcut olmayıp bennâk resmi 12 akçe idi. Orta ve doğu bölgelerindeki sancaklarda ise caba için 12-15 akçe, ekinli için 18 akçe takdir edilmişti. XVIII. yüzyılda bu vergi caba için 12, ekinli için 18 akçe idi.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. m. 1/1, 23, 148, 165; BA, MAD, nr. 9, 14, 232, 241; *Kânûnnâme-i Âl-i Osmân* (TOEM ilâvesi), İstanbul 1329, s. 16, 29; Barikan, *Kanunlar*, s. 2, 8, 9, 22, 29, 33-36, 48, 63, 66, 132, 158-159, 174, 176, 181, 188, 193, 196, 198, 216, 238, 253, 326-327, 333, 390; Hadıye Tuncer, *Osmânî İmparatorluğunda Toprak Hukuku*, Ankara 1962, s. 259, 282, 406, 458, 472, 484-485, 507; *Code de Lois coutumières de Mehmed II; Kitâb-ı qavânîn-i 'Osmânî* (nşr. N. Beldiceanu), Wiesbaden 1967, vr. 14^a, 25^{a-b}; N. Beldiceanu — I. Beldiceanu — Steinhilber, *Recherches sur la province de Qaraman au XVI^e siècle*, Leiden 1968, s. 46; M. A. Cook, *Population Pressure in Rural Anatolia (1450-1600)*, Oxford 1972, s. 61, 66, 69-70; Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi (1455-1613)*, Ankara 1985, s. 74-75, 150; "Osmanlı Kanûnnâmeleri", *MTM*, 1/1 (1331), s. 110-111; Halil İnalıcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rûsûmu", *TTK Belleten*, XXIII/92 (1959), s. 585-592; a.mlf., "Bennâk", *Eİ²* (İng.), I, 1169; Louis Bazin, "Note Sur Bellâk / Benlâk / Bennâk", *Turcica*, XVI, Paris 1984, s. 129-130.

FERİDUN EMECEN

BENNÂNÎ

(البنانى)

Ebü Abdillâh Muhammed
b. Abdisselâm b. Hamdûn el-Bennânî
(ö. 1163/1750)

Muhaddis ve fakih.

Fas'ta doğdu. Başta Hicaz bölgesi olmak üzere çeşitli ilim ve kültür merkezlerini dolaşarak tahsilini tamamladı. Hocaları arasında Abdülkâdir el-Fâsî'nin iki oğlu Muhammed ve Abdurrahman ile İbnü'l-Hâc Ahmed b. Arabî de bulunmaktadı. Daha sonra ülkesine dönerek Karaviyyin Medresesi'nde hocalık yapmaya başladı. *Şaḥîḥ-i Buḥârî* derslerinin yanı sıra Arap dili ve edebiyatına duyduğu yakın ilgi sebebiyle *Muḥtaṣaru Ḥalîl* adlı eseri her yıl okuturdu. Memleketinde çıkan siyasî kargaşa sebebiyle 1150 (1737) yılında Tıtvân'a gitti. Burada altı yıl boyunca tefsir, hadis ve gramer dersleri verdi. Sonra tekrar Fas'a döndü. 16 Zilkade 1163'te (17 Ekim 1750) hayli ileri bir yaşta iken Fas'ta vefat etti.

Eserleri. 1. *Me'âni'l-vefâ' bi-me'âni'l-İktifâ'*. Kelâî'nin (ö. 634/1237) *el-İktifâ' fi meḡâzî Resûlillâh ve ş-şelâseti'l-hulefâ'* adlı kitabının şerhi olup bu eseri hocası Muhammed b. Abdülkâdir el-Fâsî'nin isteği üzerine yazmaya başlamış, ancak tamamlamaya ömrü kâfi gelmemiştir. Eserin altı cilt olduğu kaydedilmektedir. 2. *Kitâb fi feẓâ'ili'l-Haremeyn*. Haccın önemi ve ifa şekli ile Mekte ve Medine'nin sınırları gibi konulardan bahsetmekte, ayrıca hacda birbirleriyle karşılaşan İslâm âlimlerinden söz etmektedir.

Bennânî'nin bunlardan başka *el-Ecvi betül-Bennâniyye 'ani'l-es'ileti'l-Mıṣriyye*, *Şerḥu'l-Hizbi'l-kebîr*, *Şerḥu Lâmiyyeti'z-Zekḳâk* (ahkâma dair), *İhtisârü Şerḥi's-Şifâ'* ile hocası İbnü'l-Hâc hakkında kaleme aldığı *Fehrese* adlı eserleri vardır. Yarım kalmış bazı çalışmalarının bulunduğu da kaynaklarda zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdirî, *Neşrû'l-meşânî*, IV, 80-81; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-feḥâris*, I, 224-227; *Heḍiyetü'l-ârifîn*, II, 327; *İẓâḥu'l-meknûn*, II, 52, 163; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 353; Kehâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, X, 168; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 686; Muhammed Dâvûd, *Târîḥu Tıtvân*, Tıtvân 1377/1957, III, 142-147; J. Schacht, "Bennânî", *Eİ²* (Fr.), I, 1050-1051.



M. YAŞAR KANDEMİR

BENNIGSEN, Alexandre

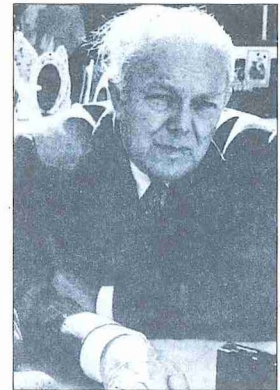
(1913-1988)

Şarkiyatçı ve Türkolog.

St. Petersburg'da (Leningrad) Baltık asıllı bir Alman ailesinden dünyaya geldi. Rus çarının atlı muhafız birliğinde albay olan babası, 1917 Ekiminde Bolşevikler'in iktidarı ele geçirmeleriyle patlak veren iç savaşın ikinci yılında karısı ile oğlu Alexandre'ı İstanbul'a getirip yerleştirdi ve kendisi tekrar birliğine döndü. Ancak Kızılar'ın galibiyeti üzerine o da İstanbul'a geldi. Bir süre sonra 1922'de aile büyüklüğünün bulunduğu, o dönemde henüz bağımsız olan Estonya'nın başşehri Tallin'e göç ettiler ve iki yıl burada kaldıktan sonra 1924'te Paris'e giderek oraya yerleştiler.

1930'lu yıllarda Ecole des Hautes Commerciales'ı bitiren Bennigsen, subaylık mesleğinin dışında Moğol dili ve edebiyatı ile ilgilenen babasının tesiri altında kalarak muhasebeci veya iş adamı olmak yerine Doğu dilleri üzerine çalışmaya karar verdi ve Ecole des Langues Orientales'a kaydoldu. Bundan sonra da babasının asıl mesleğine dönüp Saumur'daki Fransız süvari okuluna girdi ve II. Dünya Savaşı'nda Almanlar'a karşı genç bir teğmen olarak mücadeleye katıldı. Fransa'nın mağlûbiyeti üzerine yer altı teşkilâtına kaydoldu ve burada yüzbaşı rütbesiyle Fransa'nın kurtuluşuna kadar Almanlar'a karşı verilen mücadelede tehlikeli görevler üstlendi.

1940'ta evlenen Bennigsen'in bu evlilikten dört çocuğu oldu. Bunlardan baba mesleğini seçen Marie (Broxup), bugün merkezi Londra'da bulunan Society for Central Asian Studies'in başkanıdır ve bir hayli önemli neşriyatı yönetmektedir. Diğer bir kızı Fanny (Bryan)



Alexandre
Bennigsen

ise Amerika Birleşik Devletleri'nde Illinois Üniversitesi'nde çalışmalarını sürdürmektedir.

Bennigsen Fransa'nın kurtuluşundan sonra Présidence du Conseil'in Rusça dokümanlar servisinde çalışmaya başladı. Burada iken Sovyetler Birliği'ndeki Türkçe neşriyat ilgisini çekti ve Türk topluluklarını incelemeye başladı. Akademik çalışmalarının dikkat çekmesi üzerine 1950'lerde Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales'in Arap Olmayan Müslümanların Tarihi Kürsüsü başkanlığına getirildi. Bu görevi emekli olduğu 1983'e kadar sürdürdü. Bennigsen'in burada çalışmaya başladığı yıllarda diğer bir değerli araştırmacı olan Chantal Lemerrier-Quelquejey da kürsüye katılmıştı. Bu iki ilim adamının iş birliği sonucunda Rusya Türkleri'yle ilgili, önemini hiçbir zaman kaybetmeyecek kaynak mahiyetinde eserler ortaya çıktı.

Bennigsen 1960'larda İstanbul arşiv ve kütüphanelerinde araştırmalar yaptı. 1969-1982 yılları arasında Rochester, Columbia, Indiana ve Chicago üniversitelerinde Orta Asya ile ilgili dersler verdi. 1984 yılı, onun çocukluğunun üç yılını geçirdiği ve ikinci vatani olarak kabul ettiği Türkiye'ye kavuşma döneminin başlangıcını teşkil eder. 1984 yılının sonbaharında Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde dersler verdi. Daha sonraki yıllarda da birkaç defa Türkiye'yi ve bilhassa İstanbul'u ziyaret eden Bennigsen, Eylül 1986'da Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından düzenlenen Dünyada Türklük Araştırmaları ve Türkiye adlı milletlerarası sempozyuma "Türklük Araştırmaları Niçin Mühimdir?" adlı bir tebliğle katıldı.

Alexandre Bennigsen 3 Haziran 1988'de yetmiş beş yaşında iken Paris'te öldü. Hayatının yarısını Orta Asya Türklüğü üzerindeki çalışmalara vermiş ve onun çalışmaları sayesinde Orta Asya Türklüğü Batı âleminde gündemde kalmış, çeşitli ülkelerde bu saha ile ilgili kürsü ve enstitüler kurulmuştur. Yazdığı pek çok makale ve kitap Orta Asya Türklüğü'nün bugününe ve geleceğine ışık tutmaktadır.

Eserleri. *Les mouvements nationaux chez les musulmans de Russie 1: Le "sultangalievisme" au Tatarstan* (Paris-La Haye 1960, Chantal Lemerrier-Quelquejey ile birlikte); *The Evolution of the Muslim Nationalities of the USSR and their Linguistic Problems* (London 1961, Chantal Lemerrier-Quelquejey ile birlikte);

La presse et le mouvement national chez les musulmans de Russie avant 1920 (Paris - La Haye 1964, Chantal Lemerrier-Quelquejey ile birlikte); *Les Musulmans oubliés: l'Islam en Union Soviétique* (Paris 1981, Chantal Lemerrier-Quelquejey ile birlikte); *The Muslim Threat to the Soviet State* (London 1982, Marie Broxup'la birlikte); *Central Asia in the 1980's: Strategic Dynamics in the Decade Ahead* (Wisconsin 1984, Paul B. Henze, Marie Broxup ve S. E. Wimbush ile birlikte); *Muslims of the Soviet Empire, A Guide* (London 1986, S. E. Wimbush ile birlikte); *Sultan Galiev* (Paris 1986, Chantal Lemerrier-Quelquejey ile birlikte); *Le Soufi et le Commissaire* (Paris 1986, S. E. Wimbush ile birlikte). Bu eser *Sufi ve Komiser* adıyla Osman Türer tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (Ankara 1988).

BİBLİYOGRAFYA :

S. E. Wimbush, "Alexandre A. Bennigsen: A somewhat casual and not altogether dignified portrait", *Passé turco-tatar, présent soviétique: Etudes offertes à Alexandre Bennigsen* (ed. C. Lemerrier v.dğr.), Paris 1986; Nâdir Devlet, "Türklüğün Büyük Kaybı Prof.Dr. Alexandre A. Bennigsen (20 Mart 1913 — 3 Haziran 1988)", *TK*, XXVI/304 (1988), s. 506-509; "Alexandre Beningsen", *Dünyada Türk-lük Araştırmaları ve Türkiye*, İstanbul 1987, s. 132.



HAKKI DURSUN YILDIZ

BENT

(بند)

Bent (bend) kelimesi Farsça olup Arapça'sı *seddir*. Bugün Türkçe'de suyu depolamak amacıyla yapılanlara **baraj**, kabartmak amacıyla yapılanlara **bağlama** denmektedir.

Bentlerin çoğunun gövdesi trapez kesitlidir ve harçlı taş duvar gibi inşa edilir. Bazı bentlerde ise kuru taş duvar örüldükten sonra arası kil gibi geçirimsiz bir malzeme ile doldurularak suyun sızması sağlanır. Taş dolgu ve toprak dolgu bentler de yapılmıştır. Taş dolgu olarak yapılanlarda araya killi çakıllı malzeme sıkıştırılarak sızdırmazlık sağlanır. Toprak dolgu olanlarda ise dış yüzeyler taşlarla kaplanarak dış tesirlerden korunur, geçirimsizlik yine killi kumlu toprak ile sağlanır. Feyezan sularının tehlikesizce akarsuya verilebilmesi için yapılan dolu savaklar bendin üzerinde veya dışında tertiplenir. Toprak ve taş dolgu olanlarda mutlaka bent gövdesinin haricinde yapılır. Binlerce yıldan beri yapılan bentlerde bu kaideler uygulanmış ve

tecrübe kazanılmıştır. Zamanla yapım tekniğinde ve malzemede büyük gelişmeler olmuş, taş ve kireç yerine beton kullanılarak çok büyük barajlar yapılmış, toprak ve taş dolgu barajlarda da esaslar aynı kalmakla beraber yeni malzemeler ve yapım tekniği geliştirilerek dev yapılar gerçekleştirilebilmiştir.

Bilinen önemli en eski bentlerin yapılış tarihleriyle bulundukları ülkeler şunlardır: Java Bendi (m.ö. 3200, Ürdün [toprak]); Seddü'l-Kaffara (m.ö. 2600, Mısır, Vâdi Garava [toprak ve taş dolgu karışımı]); Hitit bentleri (m.ö. 1800-1200, Anadolu [kâgir]); Me'rib Bendi (Seddü'l-Arim, m.ö. 800, Kuzey Yemen [kâgir]); Urartu bentleri (m.ö. 900-700, Anadolu [kâgir]); Purron Bendi (m.ö. 700, Meksika [taş dolgu]); Kayın Bendi (m.ö. 703, Irak, Musul [kâgir]); Ecile Bendi (m.ö. 694, Irak, Musul, [kâgir]).

Eski bentlerin çoğu dolu savak veya temel kifayetsizliğinden yıkılmış, büyük bir bölümünün de baraj gölü katı madde ile tamamen dolmuştur.

Orta Asya'dan İspanya'ya kadar uzanan bölgedeki çeşitli ülkelerde müslümanlar tarafından yapılan bentler hakkında özet bilgiler aşağıda verilmiştir. Birçok bendin yapımı Müslümanlık'tan önceki devirlere dayanmaktadır. Ancak bunlar zamanla harap olmuş ve müslümanlar tarafından yeniden yapılmıştır. Hindistan, Endonezya, Mısır, Sudan, Kuzey Afrika, Çin Türkistanı gibi ülkelerdeki bentler hakkında ise hiç bilgi bulunmamaktadır.

Afganistan'daki Bentler. 1. Sultan Mahmud Bendi. Gazneli Mahmud (999-1030) tarafından Gazne civarında XI. yüzyılın başında yaptırılmıştır. Harçlı kâgir olup uzunluğu 220 m., yüksekliği 32 metredir. Sulama amaçlıdır. 2. Bend-i Rüstem. Hâmûn gölüne akan Hilmend nehri üzerinde sulama amacıyla yapılmıştır. Timur tarafından yıktırılmış ve arkasından arazi çoraklaşmıştır. 3. Hilmend nehri üzerinde sulama amacıyla yapılmış altı bent daha vardır ki isimleri bilinmemektedir. 4. *Bâbürnâme*'ye göre Gazne civarında Sultan Mahmud tarafından yaptırılan üç dört bent vardır. Bunlardan Sihan Bendi harap, Serdihi Bendi ise mâmur haldedir.

Arnavutluk'taki Bentler. Arnavutluk'ta Osmanlı devrinde (XVIII-XIX. yüzyıl) yapılan bentler: 1. Nokova ırmağı üzerinde Bend-i Nokova. 2. Taş ırmağı üzerinde Bend-i Riga. 3. Minguli ırmağı üzerinde Bend-i Minguli.